

אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לַיהוָה / תהילים פרק כ"ז

שאול יונתן וינגורט

בטחון בה' והכרה בכך שהוא עוזר בצרות, עוזרים לנו לא לפחד גם כאשר הכל נראה אבוד ובאילו הארץ מתמוטטת. עזרת ה' מובילה לשמחה, וליכולת שלנו להרפות ולדעת את ה'. המזמור הוא על נס השבתת המלחמה, מבלי שאנחנו היינו צריכים להילחם.

בביטחון

מוחלט בה' פותח דוד את מזמור כו: "ממי אירא?", "ממי אפחד?". האויבים קרבים כדי לאכול את בשרו, אך הם כושלים ונופלים, מחנה חונה עליו אך "לא יירא לבי" ואף אם קמה עליו מלחמה הוא מצהיר: "בזאת אני בוטח". הפתיחה מצביעה על האויבים שמקיפים את דוד, ועלולים לגרום לו יראה ופחד, אך הוא עומד בביטחונו ואינו מפחד כלל.

מכאן עובר דוד לתיאור בקשתו האחת: "שִׁבְתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי". לבית ה' ניתנו כאן כמה שמות: "היכלו", "סכה", "אהלו", "צור", והכניסה לבית זה מאפשרת "לחזות בנעם ה'" ולהסתתר "ביום רעה". שאלתו ובקשתו של דוד איננה מנוסחת כפניה לה' או כתפילה, וה' נסתר בתיאור של הפעולה המתבקשת כמסקנה מן הבקשה מנוסחת כתיאור של ההווה: "וְעַתָּה יְרוֹם רֵאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי, וְאֶזְבְּחָהּ בְּאֵהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה". דוד מתרומם על האויבים שסביבו, וזוכה קרבנות של שמחה.

שלוש המילים שעומדות במוקד המזמור: אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לַיהוָה, יכולות להיות המשך התיאור של הזוכה זבחי תרועה, אך נראה שהן גם מכוונות אותנו לתחינה אותה נפגוש בחלקו השני של המזמור, שכן זהו קול אותו נושא דוד, וגם עליו הוא מבקש: שִׁמְעֵה ה' קוֹלִי אֶקְרָא.

למרכה ההפתעה, לאחר החלק הראשון בו מתאר דוד את בטחונו המוחלט ואת בקשתו לשבת בבית ה' כל ימי חייו, מגיע חלק שני, ובו נראה כי הקערה נהפכה על פיה. דוד פונה לה' בתחינה, מבקש ממנו שישמע את קולו ויחון אותו. ליבו אומר לו לבקש את פני ה',

(א) לְדוֹד

ה' אוֹרֵי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אֵירָא, ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד.

(ב) בְּקֹדֶב עָלַי מְרַעִים לֵאמֹל אֶת בְּשָׂרִי, צָרִי וְאֵיבֵי לִי הֵמָּה כְּשִׁלּוֹ וְנִפְלוּ.

(ג) אִם תַּחֲנֶנָּה עָלַי מַחֲנֶנָּה לֹא יֵירָא לְבִי, אִם תִּקּוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ.

(ד) אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֶבְקֹשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי, לַחֲזוֹת בְּנֶעֱם ה', וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ.

(ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסִכָּה בְּיוֹם רָעָה, יִסְתַּרְנִי בְּסֹתֵר אֵהָלוֹ, בְּצוֹר יְרוֹמְמֵנִי.

(ו) וְעַתָּה יְרוֹם רֵאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי, וְאֶזְבְּחָהּ בְּאֵהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה.

אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לַיהוָה.

(ז) שִׁמְעֵה ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי.

(ח) לֹךְ אֲמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֶי, אֶת פְּנֵיךְ ה'

אֲבָקֶשׁ.

(ט) אֶל תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי, אֶל תֵּת בְּאָף עֵבְרֶךָ,

עֲזַרְתִּי הִייתָ אֶל תִּטְשֵׁנִי, וְאֶל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

(י) בִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזֹבֵנִי, וְהִ' יֹאסֵפֵנִי.

(יא) הוֹרֵנִי ה' דְּרָכֶךָ, וּנְחֵנִי בְּאַרְצֵי מִישׁוֹר לְמַעַן שׂוֹרְרֵי.

(יב) אֶל תִּתְּנֵנִי בְּגַפְשׁ צָרִי, בִּי קָמוּ בִּי עַדִּי שָׁקֵר וַיִּפְחֵ חֲמָס.

(יג) לֹלֵא הָאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים.

(יד) קָוָה אֶל ה', חֲזַק וַיֶּאֱמַץ לְבָבְךָ, וְקוּוֹה אֶל ה'.

והוא מבקש שה' לא יסתיר את פניו ממנו ולא יפנה אליו כבעס. דוד מתחנן שה' ימשיך להיות בעזרו, ולא יטוש ולא יעזוב אותו אף כאשר אביו ואמו עוזבים אותו. בקשות אלו מנוסחות כפניה ישירה לה' בלשון שלילית – "אֶל תִּסְתַּר", "אֶל תֵּת", "אֶל תִּטְשֵׁנִי", "וְאֶל תַּעֲזֹבֵנִי", והן עומדות כנגד הבקשה האחת בחלק הראשון, שמנוסחת באופן חיובי, ובה ה' הוא נסתר.

גם התיאור של הצרה בה נתון דוד שונה מן התיאור של הצרה בחלק הראשון. בפתח המזמור מתאר דוד את בטחונו מול מלחמת האויבים הסובבים אותו, ומול המחנה שהם חונים בו עליו. ואילו כאן מתאר דוד את אובדן הדרך הישרה ואת רצון הצרים עליו להעיד שקר כנגדו ולחמוס אותו בעדותם. תיאור הצרה בחלק זה הוא קשה כל כך, עד שנראה כי דוד אפילו איננו מעז להעלות על בדל שפתיו את חששו, והוא רק מציין שאם לא היה מאמין שעוד יראה בטוב ה' בארץ חיים... [בוודאי שהוא לא היה מחזיק מעמד].

המסקנה המתבקשת מחלק זה איננה הקרבת זבחי תרועה, וגם לא שירה וזמרה, אלא דווקא תפילה ותקווה מתמדת: "קָוָה אֶל ה' חֲזַק וַיֶּאֱמַץ לְבָבְךָ וְקוּוֹה אֶל ה'".

לסיכום, בחלק הראשון (א-ז. 73 מילים) מתואר בטחונו של דוד בה' כאשר אויביו נלחמים עמו, ושאלתו האחת לשבת בבית ה' ולזבוח זבחי תרועה, ואילו בחלק השני (ז-יד. 72 מילים) מתחנן דוד לה' שלא יסתיר את פניו ממנו והוא מאמין ומקווה שה' יורה לו את הדרך הישרה.

מעתה, נתבונן בשני חלקי הפרק וננסה לעמוד על סודו.

כלפי חוץ דוד מציג ארשת של ביטחון. כנגד האויבים שמסביב די לו בכניסה לסתר אהלו של הקב"ה, ה' חופף עליו בביתו ובהיכלו והפחד החיצוני נמוג. ואולם, העבודה הפנימית מתחילה דווקא בשלב הזה, כאן לוחש לבו של דוד שעליו לבקש את פני ה', כאן כבר לא ניתן להסתפק בהצהרות, ועליו לפנות באופן ישיר לה' לבקשת עזרה. את המלחמה הציבורית ניתן לנצח, אך החשש מאובדן הדרך, הפחד מהשקר והחמס, איננו נעלם עם הביטחון החיצוני. לשם כך, לא די בבית ובהיכל, יש להיכנס אל נבכי הלב פנימה ולהבין שבלא אמונה ותקווה, אי אפשר להצליח במערכה הפנימית הקשה.

ניתן לדרוש את לשון הפסוקים, ולהבחין בכך שהחלק הראשון עוסק באור ה' המקיף על האדם ובהצלה מן האויב הסובב אותו, ואילו החלק השני עוסק באור הפנימי ובתקווה שיימשך ממנו חיזוק הלב.

במזמור כולו 149 מילים, ומלבד הכתובת "לְדָוִד", מתחלקים שני החלקים בשווה: 73 מילים בתיאור הביטחון (36 מילים) והבקשה (37 מילים) בחלק הראשון של המזמור, ו-72 מילים בתיאור התחינה (37 מילים) והצרה (35 מילים) בחלק השני. כמוקד המזמור באו המילים: אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לָהּ, שמהוות המשך לביטחון מחד, והקדמה לקריאה לה' מאידך.

במזמור שלנו מגלה דוד כי לבו אומר: בְּקֶשׁוֹ פָּנָי, והוא נענה לזה: אֶת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ. פעם אחת בלבד אנו מוצאים בסיפורים על דוד שנאמר: וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי ה' (שמו"ב כא, א). נראה, כי עיון בפרשיה זו ובהקשרה מעניקים משמעות נוספת למזמור שלנו.

"וַיְהִי רָעַב בַּיָּמֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה, וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי ה' [ס] וַיֹּאמֶר ה': אֵל שָׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדָּמִים, עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבַעִנִים".

מתי היה הרעב המדובר? ומתי ה' בא חשבון עם שאול על כך שהמית את הגבעונים? ציון הזמן: "בימי דוד" לכאורה איננו מספיק מפורט, ובכל זאת ניתן להניח שהוא בא להוציא מ'מי שאול' וביתו אחריו, ואולי הוא מוציא גם מ'מי דוד' כמלך על כל ישראל. גם תשובת ה': אֵל שָׂאוּל, מצביעה על כך שאין אנו רחוקים מתקופתו, וכך דרשו בגמרא (יבמות עה, ב): "אל שאול – שלא נספד כהלכה, ואל בית הדמים – על אשר המית הגבעונים ... אמר דוד: שאול – נפקו להו תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה, נתינים – ניקרינהו ונפייסינהו" [תרגום: אמר דוד: שאול – יצאו להם שנים עשר חודשי שנה ואין הדרך לסופדו, נתינים – נקרא להם ונפייס אותם. ואולם, עי' ברש"י שכתב שעברה יותר משנה אחת].

גם מסיומה של הפרשיה נראה, שעדיין לא עבר זמן רב כל כך למן קבורת שאול ועד הרעב שבימי דוד, שכן נאמר: וַיִּלְךָ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת עֲצָמוֹת שָׂאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בְּעֻלֵי יָבִישׁ גִּלְעָד, אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מִרְחֵב בֵּית שֵׁן אֲשֶׁר (תלום) תְּלָאוּם (שם) שָׁמָּה (הפלשתים) פְּלִשְׁתִּים בַּיּוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת שָׂאוּל בְּגִלְבָּעַ. וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת עֲצָמוֹת שָׂאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ, וַיֹּאסְפוּ אֶת עֲצָמוֹת הַמּוֹקְעִים. וַיִּקְבְּרוּ אֶת עֲצָמוֹת שָׂאוּל וְיְהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן בְּצִלְעַ בְּקִבְרֵי קִישׁ אֲבִיו, וַיַּעֲשׂוּ כֹל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ, וַיַּעֲתֶר אֲלֵהֶם לְאֶרֶץ אַחֲרֵי כֵן (שמו"ב כא, יב-יד).

ראשיתו של הקשר בין דוד לאנשי יביש גלעד מצוי בנביא מיד לאחר קינת דוד על שאול ויהונתן: וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן, וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר: הֲאֵעֲלֶה בְּאֶחָת עָרֵי יְהוּדָה? וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו: עֲלֶה. וַיֹּאמֶר דָּוִד: אָנָּה אֵעֲלֶה? וַיֹּאמֶר: חֲבֵרֹנָה ... וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי יְהוּדָה וַיִּמְשְׁחוּ שָׁם אֶת דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל בֵּית יְהוּדָה. וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לֵאמֹר אַנְשֵׁי יָבִישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר קָבְרוּ אֶת שָׂאוּל (שמו"ב ב, א-ד).

ניתן להציע, כי באמצע הפסוק – בין משיחת דוד למלך על בית יהודה, לבין מה שאמרו לדוד על אנשי יביש גלעד – היו אותן שלש שנים של רעב, ובקשת דוד את פני ה'. וייתכן, שבמקום בו נאמר לאחר הסיפור על דוד והגבעונים: וַיִּגְדּוּ לְדָוִד אֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה רִצְפָּה בַת אֵיָה פִּלְגֶשׁ שָׂאוּל (שמו"ב כא, יא), הוסיפו המגידים וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לֵאמֹר: אַנְשֵׁי יָבִישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר קָבְרוּ אֶת שָׂאוּל (שמו"ב ב, ד).

לפי קריאה זו, לאחר שה' אמר לדוד, שהרעב בא לארץ מפני ששאול לא נספד כהלכה, אמרו לו המגידים שאנשי יביש גלעד קברו את שאול, וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים אֶל אַנְשֵׁי יָבִישׁ גִּלְעָד, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: בְּרָכִים אַתֶּם לָה' אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הַחֲסֵד הַזֶּה עִם אֲדֹנֵיכֶם עִם שָׂאוּל, וַתִּקְבְּרוּ אֹתוֹ. וְעַתָּה יַעַשׂ ה' עִמָּכֶם חֲסֵד וְרַחֲמִים, וְגַם אֲנֹכִי אַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הַדָּבָר הַזֶּה. וְעַתָּה תַחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְכַנֵּי חַיִל כִּי מֵת אֲדֹנֵיכֶם שָׂאוּל, וְגַם אֹתִי מִשְׁחוּ בֵּית יְהוּדָה לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם (שמו"ב ב, ה-ז). בשלב זה הלך דוד ולקח את עצמות שאול ויהונתן כדי לקברם כמסופר בפרקנו (שמו"ב כא, יב-יד).

אם אכן הפתיחה "וַיְהִי רָעַב בַּיָּמֵי דָוִד" מתייחסת לראשית מלכותו של דוד בחרון, ניתן לתת פרשנות עמוקה יותר גם לבחירתו של דוד בשבעת האנשים מבית שאול. דוד פנה אל הגבעונים ושאל: מָה אַעֲשֶׂה לָכֶם? וּבִמָּה אֲכַפֵּר? והם השיבו לו: יִתֵּן לָנוּ שְׁבַעָה אַנְשִׁים מִבְּנֵי, וְהוֹקְעֵנוּ לָה' בְּגִבְעַת שָׂאוּל בְּחִיר ה'. בבחירת האנשים מסופר: וַיִּחַמַּל הַמֶּלֶךְ עַל מִפֵּי בִשֵׁת בֶּן יְהוֹנָתָן בֶּן שָׂאוּל, עַל שְׁבַעַת ה' אֲשֶׁר בִּינְתָם בֵּין דָּוִד וּבֵין יְהוֹנָתָן בֶּן שָׂאוּל. וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְנֵי רִצְפָּה בַת אֵיָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׂאוּל, אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מִפְּבֹשֶׁת, וְאֶת חַמֶּשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׂאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעֹדְרִיאֵל בֶּן בְּרִזְלֵי הַמַּחְלָתִי. וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגְּבַעִנִים, וַיִּקְיַעַם בְּהָר לְפָנָי ה' וּגו'.

את העובדה שלשאול היתה פלגש רצפה בת איה, אנו מגלים רק בהיות המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד, כאשר איש

בִּשְׁתַּחֲוֹת חֶשֶׁד בְּאֶבְנֵי שְׁהוּא בָּא עַל פִּילגֶשׁ אַבְיוֹ. בְּנִקּוּדָה זֹה הַחֲלִיט אַבְנֵר לְהַעֲבִיר הַמַּמְלָכָה מִבֵּית שְׁאוּל, וְלִהְיוֹת אֶת כְּסֵא דָוִד עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל יְהוּדָה מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע (שְׁמו"ב ג, וי"א).

באותו הזמן נאמר גם: וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים אֶל אִישׁ בִּשְׁתַּחֲוֹת בֶּן שְׁאוּל לֵאמֹר, תִּנְהַ אֶת אֲשֶׁרֶת אֶת מִיכָל אֲשֶׁר אֲרִשְׁתִּי לִי בְּמֵאָה עֲרֻלוֹת פְּלִשְׁתִּים (שְׁמו"ב ג, יד). מִיָּהֵם חֲמִשָּׁת בְּנֵי מִיכָל בֶּת שְׁאוּל אֲשֶׁר יִלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בְּרוּזִי הַמְּחַלְתִּי? דַּרְשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה: "וְכִי מִיכָל יִלְדָה? וְהֲלֹא מִיֵּרֵב יִלְדָה! (שְׁכֵן הִיא זֹה שֶׁהִתְחַנְנָה עִם עַדְרִיאֵל הַמְּחַלְתִּי. שְׁמו"א יח, יט) מִיֵּרֵב יִלְדָה וּמִיכָל גִּידְלָה, לְפִיכֵךְ נִקְרָאוּ עַל שֵׁמָה" (סְנֵהרִין יט, ב).

מלכותו של איש בושת על ישראל נמשכה שנתיים בלבד (שְׁמו"ב ב, י), ולפני שמסופר על הריגתו בידי רכב ובענה נאמר הפסוק: וְלִיהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל בֶּן נָכָה רִגְלִים, בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים הָיָה בְּבֵא שְׁמֵעַת שְׁאוּל וְיְהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֵאל, וְתִשְׁאָהוּ אֲמָנָתוֹ וְתַנְס, וַיְהִי בְּחַפְזָה לְנוֹס וַיִּפֹּל וַיִּפְסָח, וְשָׁמוֹ מִפִּיבִשְׁתַּחֲוֹת (שְׁמו"ב ד, ד). הַקְּשֵׁרוֹ שֶׁל הַפְּסוּק אֵינְנו מוֹבֵן, שְׁכֵן עֲבָרוּ עוֹד כְּמָה שְׁנַיִם עַד אֲשֶׁר הִסְתִּימָה הַמַּלְחָמָה הָאֶרְוּכָה בֵּין בֵּית שְׁאוּל וּבֵית דָּוִד, וּמִשְׁחֹו אֶת דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. רַק כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ דָּוִד לִירוּשָׁלַיִם, וְהָ הַנִּיחַ לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו מִסְבִּיב מִסּוּפֵר שְׁדוּד שְׁאוּל: הֲכִי יֵשׁ עוֹד אֲשֶׁר נוֹתֵר לְבֵית שְׁאוּל, וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד בְּעַבּוֹר יְהוֹנָתָן, וְהוֹשִׁיב אֶת מִפִּיבוֹשֶׁת בִּירוּשָׁלַיִם לְאֶכּוֹל תְּמִיד עַל שׁוֹלְחַן הַמֶּלֶךְ (שְׁמו"ב ט, א-ג). וְאוֹלָם, בְּהַחֲלֵט נִיתֵן לְרֵאוֹת בְּפְסוּק זֶה הַקְּדָמָה לְכַךְ שְׁדוּד חָמַל עַל מִפִּיבוֹשֶׁת וְלֹא נִתְּנוּ בִיּוֹדֵי הַגְּבַעוֹנִים.

אם כן, שבעת האנשים אותם נתן דוד לגבעונים בסוף שלש שנות הרעב קשורים לתקופה בה דוד מלך בחברון – שני בניה של רצפה בת איה, בשלה פרצה המחלוקת בין אבנר לאיש בושת; חמשת בני מיכל, אותם היא הפסיקה לגדל בזמן שחזרה לבית דוד; ועל בנו הקטן של יהונתן, מפיבושת, חמל דוד על שבעת ה' אשר בינתם, בין דוד ובין יהונתן בן שאול.

נעיר, כי בְּרִכַּת גְּבַעוֹן הִיָּתָה גַם הַמְּקוֹם בּוֹ הִתְחִילָה הַמַּלְחָמָה הַקְּשָׁה בֵּין אַבְנֵר בֶּן נֵר וְעַבְדֵי אִישׁ בִּשְׁתַּחֲוֹת בֶּן שְׁאוּל לְבִין יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְעַבְדֵי דָּוִד (שְׁמו"ב ב, יג-לב), וְנִיתֵן לְרֵאוֹת גַם כַּכֵּךְ סָמַל לִיְחָסֵם הַשּׁוֹנָה שֶׁל שְׁאוּל וְדוּד אֶל הַגְּבַעוֹנִים.

נִתְּבוֹנֵן עוֹד מֵעַט בְּתִשְׁבּוּת ה' לְדוּד: אֶל שְׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדְּמִים, עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבַעוֹנִים וְגו'. וְהַגְּבַעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה, כִּי אִם מִיִּתֵר הָאֲמֵרִי, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבְּעוּ לָהֶם, וַיִּבְקֹשׁ שְׁאוּל לְהַכְתֵּם בְּקִנְאָתוֹ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדָה (שְׁמו"ב כא, א-ב). מִתִּי קִנְאָת שְׁאוּל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדָה וּבִקְשׁ לְהַכּוֹת אֶת הַגְּבַעוֹנִים? וְהִרִי אֵינְנו לֹנוֹ תִיאוּר כִּזֶּה בְּכָל הַסִּיפּוּרִים עַל שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ!

לְדַבְּרֵי חַז"ל (יְבָמוֹת עח, ב): "מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכְּהֻנִים, שֶׁהָיוּ מִסְּפִיקִין לָהֶם מִיָּם וּמִזּוֹן, מַעֲלָה עֲלֵיו הַכְּתוּב כִּאִילוֹ הָרַגְנָה". לְפִי זֶה מוֹבֵן גַּם מִדּוּעַ דּוּוֹקָא דָּוִד הִיָּה זֶה שְׁפִיִס אֶת הַגְּבַעוֹנִים, שְׁכֵן הוּא גֵרָם בְּעַקִּיפִין לְהַרְיֵגָת כְּהֵנִי נוֹב, וְכִפִּי שְׁאוּל לְאִבִּיתֵר הַכְּהֵן: אֲנִכִּי סְבִיתִי בְּכָל נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ (שְׁמו"א כב, כב).

מִתּוֹךְ עִיוֹן בְּבִקְשַׁת פְּנֵי ה' בִּימֵי דָּוִד נִיתֵן גַּם לְהַצִּיעַ, שִׁיחֲסוֹ הַשּׁוֹנָה שֶׁל דָּוִד אֶל הַגְּבַעוֹנִים, הוּא זֶה שֶׁגֵרָם לוֹ לְהַפּוֹךְ אֶת הַבְּמָה בְּגַבְעוֹן לְבְמָה הַגְּדוּלָה (מל"א ג, ד). לְאַחַר שֶׁקִּיִּים דָּוִד בְּעַצְמוֹ אֶת סִיוֵם הַמַּחְצִית הָרֵאוֹנָה שֶׁל הַמְּזוּמוֹר שֶׁלְנוֹ: וְעַתָּה יְרוּם רֵאוֹשֵׁי עַל אִיבֵי סְבִיבוֹתִי, וְאֶזְבְּחָה בְּאֶהְלוֹ זְבַחֵי תְרוּעָה, הוּא נִיגַשׁ לְקִיִּים גַּם אֶת הַשְּׁלֵמַת הַבִּקְשָׁה שֶׁל פְּנֵי ה'.

וְכַךְ נִאֲמַר בְּסִפְר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְאַחַר הָעֵלָאָת הָאֶרֶוֹן לִירוּשָׁלַיִם: וַיִּבְיָאוּ אֶת אֶרֶוֹן הָאֵלֹהִים וַיִּצְיָגוּ אֹתוֹ בְּתוֹךְ הָאֶהְלָה אֲשֶׁר נָטָה לוֹ דָּוִד, וַיִּקְרִיבוּ עֲלוֹת וּשְׁלָמִים לְפָנֵי הָאֵלֹהִים וְגו'. וַיִּתֵּן לְפָנֵי אֶרֶוֹן ה' מִן הַלֵּוִים מְשָׁרְתִים, וְלִהְיוֹת פִּיר וְלִהְיוֹת לָה' אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. נִרְאוּ, כִּי עַל אֶהֱלֵ זֶה נִתְּכוּוֹן דָּוִד בְּאֶמְרוֹ וְאֶזְבְּחָה בְּאֶהְלוֹ זְבַחֵי תְרוּעָה.

וְאוֹלָם, בְּכוּאוֹ לְקַבּוֹעַ אֶת מְקוֹם עֲבוּדַת הַקְּרַבְנוֹת, הוּא מְבַדִּיל בֵּין הָעוֹמְדִים לְפָנֵי הָאֶרֶוֹן לְבִין הַבְּמָה, וְכַךְ נִאֲמַר: וַיַּעֲזֹב שָׁם לְפָנֵי אֶרֶוֹן בְּרִית ה' לְאֶסְף וְלְאֶחָיו, לְשָׁרֵת לְפָנֵי הָאֶרֶוֹן תְּמִיד לְדַבֵּר יוֹם בְּיוֹמוֹ וְגו'. וְאֶת צְדוּק הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֵנִים לְפָנֵי מְשָׁפְן ה', בְּבְמָה אֲשֶׁר בְּגַבְעוֹן. לְהַעֲלוֹת עֲלוֹת לָה' עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה תְּמִיד לְבַקֵּר וְלַעֲרֹב, וְלִכְלֹל הַכְּתוּב בְּתוֹרַת ה' אֲשֶׁר צִוָּה עַל יִשְׂרָאֵל (דְּה"א טז, לז-מ).

דוד מפריד בין המשרתים לפני ארון ברית ה', לבין הכהנים לפני משכן ה'. את משכן ה' הוא קובע בכמה אשר בגבעון, ושם נשארה עבודת הקרבנות הציבורית עד בנין בית המקדש בימי שלמה. הבמה בגבעון החליפה את המשכן שעמד בנוב, עד לחורבנה של עיר הכהנים בידי שאול. ייתכן, שהמעבר לגבעון היה חלק מתהליך התשובה אותו החל דוד בשנות הרעב, והגבעונים חזרו להחזיק בתפקיד המשמעותי שהוטל עליהם בימי יהושע: וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֻטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְעֵדָה וְלְמִזְבֵּחַ ה', עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר (יהושע ט, כז).

לסיכום, הסיפור על שלש שנות הרעב בימי דוד, והוקעת שבעה מבני שאול בידי הגבעונים, הוא סיפור המעבר ממלכות שאול למלכות דוד. בסיומו, עצמות שאול ויהונתן מגיעות לארץ בנימין, ונסללת דרכו של דוד למלכות על כל ישראל בירושלים.

לאחר שהצבענו בהרחבה על ההקשר של בקשת דוד את פני ה', נראה לשוב למחצית השנייה של המזמור שלנו, ולמצוא בה הדים למעבר למלכות דוד, ולבקשת פני ה' בימי הרעב.

דוד מתאר את בקשתו בלשון: כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי, וְה' יֹאסֶפְנִי (י). מתי עזבו אותו אביו ואמו? חז"ל דרשו זאת על כל אדם, שלאחר התשמיש עוזבים אותו אביו ואמו, וה' שומר את הטיפה וצר את העובר (ויק"ר יד, ה; הובא ברש"י). ואולם, אם באים אנו להחיל זאת על חיי דוד, הפעם היחידה בה אנו פוגשים את אביו ואמו היא כאשר הוא החל את דרכו העצמאית במערת עֲדָלָם, ושם נאמר: וַיִּשְׁמְעוּ אָחִיו וְכָל בֵּית אָבִיו וַיִּרְדּוּ אֵלָיו שָׁמָּה. וַיִּלֶּךְ דָּוִד מִשָּׁם מִצְפָּה מוֹאָב, וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב יֵצֵא נָא אָבִי וְאִמִּי אִתְּכֶם עַד אֲשֶׁר אֲדַע מַה יַּעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים. וַיִּנְחַם אֶת פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּשְׁבּוּ עִמּוֹ כֹּל יְמֵי חַיֹּת דָּוִד בְּמִצְוֵהָ (שמו"א כב, א-ד).

מיד לאחר שדוד נצטווה על ידי גֵּד הַנְּבִיא לשוב אל ארץ יהודה, מסופר על תחילת המרדף של שאול והריגת נוב עיר הכהנים בעקבות הלשנתו של דואג האדומי (כב, ה-כג). נראה, כי זהו השלב בו אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי, ועליו מתפלל דוד וְה' יֹאסֶפְנִי.

ויש להעיר, כי במקרא לא מפורש מה נעשה עם אביו ואמו של דוד, אך חז"ל דרשו "שהרגם מלך מואב ולא נמלט מהם אלא אח אחד לדוד, שברח אצל נחש מלך בני עמון, ושלח מלך מואב אחריו ולא רצה ליתנו והוא החסד שעשה נחש עם דוד" (במדב"ר יד, א). הנביא מתאר את חסדו של דוד עם מפגיבושת (שמו"ב ט, א-ג) בין תגובת דוד למעשהו של מלך מואב (ה, ב) לחסדו עם מלך בני עמון (י, א-ב).

גם הבקשה: אֵל תִּתְּנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי, כִּי קָמוּ בִי עֲדֵי שִׁקָּר וַיִּפַּח חַמְס (יב). מעלה בזכרוננו את עדות השקר והחמס של דָּאָג הָאֲדָמִי: רְאִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא נֹכַח אֶל אַחִימֶלֶךְ בֶּן אַחֲטוֹב. וַיִּשְׁאֵל לֹא בַה' וַיִּצִּיחֵהוּ נֶתַן לֹא וְאֵת חֶרֶב גָּלִית הִפְלִשְׁתִּי נֶתַן לֹא (שמו"א כב, ט-י). עדות שקר זו הובילה להריגת נוב עיר הכהנים, ומתוך כך לפגיעה של שאול בגבעונים, כפי שהזכרנו.

נראה, כי גם הסיום של המזמור: לֹאֵל הָאֲמֵנִי לְרְאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים, התממש כאשר לאחר שלש שנות הרעב ובקשת הסליחה מן הגבעונים, וכלשון הכתוב: וַיַּעֲתֵר אֱלֹהִים לְאֶרֶץ אַחֲרֵי כֵן (שמו"ב כא, יד).

מעשה, ניתן לראות במזמור שלנו הד למעבר ממלכות שאול למלכות דוד, מן השאלה אל בקשת הפנים. חלקו הראשון של המזמור מציין את תפקידו המסורתי של המלך, בהיותו מנצח במלחמות ושואל ומבקש רק לשבת בבית ה'. כמובן, שגם בחלק זה דוד מצטיין בבטחונו בה' ובהעצמת הבקשה, אך ייחודו בא לידי ביטוי דווקא בחלק השני, בבקשת פני ה' מתוך הסתר הפנים, ובאפשרות לקוות אל ה' ולחזק את לבו, עד שיזכה לראות בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים.

להאזנה לשיעור על פרק כ"ז:

peneyhamenora.com/tehilim/27

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

